

Корпоративна соціальна відповідальність в контексті сталого розвитку

Сіднєва Ж.К., к. е. н., доцент

Національний університет харчових технологій

В умовах глобалізації та загострення конкуренції особливу актуальність і гостроту набуває концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСО, Corporate Social Responsibility – CSR). Саме активні дії компаній в області соціальної відповідальності є передумовою результативності та ефективності бізнесу. Така діяльність позитивно впливає на імідж та репутацію компаній, дає їм конкурентні переваги, сприяє формуванню оптимальних відносин із ЗМІ, державними органами і суспільством. В кінці XIX ст. англійський промисловець Роберт Оуен одним із перших зайнявся проблемою елементарної відповідальності менеджменту. У 30-ті роки XX ст. американський фахівець Р. Вуд висунув концепцію, згідно з якою компанії в своїй діяльності повинні враховувати соціальні аспекти, сприяти вирішенню соціальних проблем. Широкий розвиток корпоративна соціальна відповідальність набуває лише в 50-ті роки XX ст.¹ В Європі вона офіційно була сформована на Лісабонському Європейському саміті (2000 р.), а також знайшла своє відображення в документі Європейської комісії «Зелена книга» (Green paper) (2001 р.).

Корпоративна соціальна відповідальність – поняття складне і багатогранне. На сьогодні воно не є остаточно визначеним, його розроблення відбувається на основі теоретико-методологічних та практичних аспектів у межах різних суспільних наук. Корпоративна соціальна відповідальність – це концепція, у відповідності з якою організації враховують інтереси суспільства, відповідають за вплив власної діяльності на замовників, постачальників, робітників, акціонерів та інших зацікавлених сторін – стейкхолдерів. Отже, можна стверджувати, що соціальна відповідальність – це добровільний внесок

¹ Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: Монографія \ Під загальною редакцією М.П.Буковинської. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – с. 297

бізнесу в розвиток суспільства в соціально-економічній та екологічних сферах, безпосередньо пов'язаний з основною діяльністю компанії.

Існують різні підходи до визначення поняття корпоративної соціальної відповідальності. У відповідності із міжнародними стандартами ISO 26000 соціальна відповідальність – це відповідність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку та добробуту суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін і відповідає чинному законодавству, інтегрована в діяльність усієї організації і узгоджується з міжнародними нормами поведінки². Згідно «Зеленої книги» Європейського союзу (2001 р.) соціальна відповідальність бізнесу означає інтеграцію соціальних та екологічних аспектів у щоденну комерційну діяльність підприємств та їхню взаємодію з зацікавленими сторонами на добровільній основі³. Таким чином, у відповідності концепції соціальної відповідальності обов'язки організацій в цій сфері виходять за межі встановлених законом обов'язків дотримання законодавства і передбачають добровільність реалізації додаткових заходів для підвищення якості життя населення, а також місцевої спільноти та суспільства в цілому.

Концепція корпоративної соціальної відповідальності бізнесу безпосередньо пов'язана з концепцією сталого розвитку, прийнятою в Ріо-де-Жанейро в 1992 році. Згідно з цією концепцією стійкий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [9]. На межі ХХ-ХХІ ст. у світовому суспільстві виник рух до “стійкого розвитку” (sustainable development), який передбачає збереження навколишнього середовища, економії природних ресурсів у єдності з соціальним та економічним добробутом в інтересах теперішнього і майбутніх поколінь.

² Керівництво з соціальної відповідальності (Міжнародний стандарт ISO/FDIS 26000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ksovok.com/doc/iso_fds_26000_rus.pdf.

³ Зелена книга Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rspenergy.ru/main/static>.

Підтвердженням цього є і основні положення , прийнятої в Парижі у грудні 2015 р. нової конвенції щодо зміни клімату .На рівні компаній поняття сталого розвитку фактично співпадає з реалізацією концепції корпоративної соціальної відповідальності.

Термін корпоративної соціальної відповідальності уже давно не новий для України. Ефективні представники бізнесу інтегрують соціальну відповідальність у всі свої рішення та дії. Великі вітчизняні підприємства багато роблять в сфері соціальної відповідальності, але таких підприємств ще не так багато.¹ Українські компанії, які використовують соціальну відповідальність, є лідерами на внутрішньому ринку, що відбувається на їх прибутковості, іміджі та популярності. До таких компаній відносяться «ДТЕК», «Метінвест», «Систем Кепітал Менеджмент», «Інтерпайп», «Оболонь», «Київстар», «Ернст енд Янг Україна», «МЕТРО Кеш енд Керрі Україна», «Watsons». МТС, Данон, Мілкіленд Україна, канал 1+1.⁴ Але не всі українські компанії мають можливість впроваджувати концепцію корпоративної соціальної відповідальності. До основних чинників, що заважають її застосуванню фахівці відносять: недостатність фінансових ресурсів, недосконалість нормативно-правової бази, податковий тиск, відсутність стимулів з боку держави, невідпрацьований механізм впровадження.

З самого початку діяльність організації щодо корпоративної соціальної відповідальності була добровільною. З часом прийшло розуміння того, що бути соціально відповідальним не тільки необхідно, але і вигідно. Зараз навіть сам формат управління сучасним підприємством є соціально орієнтованим. Отримання прибутку – це мета виробничої діяльності. Водночас, соціальна складова стає невід’ємною складовою управління будь-яким успішним підприємством. Підприємці розуміють чіткий зв'язок соціального образу підприємства, його брэнда з економічною успішністю.

⁴ ДП «УкрНДНЦ проблем стандартизації, сертифікації та якості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrndnc.org.ua>.

Для подальшого розвитку сфери корпоративної соціальної відповідальності велике значення має стандартизація. Як свідчить досвід провідних західних компаній (IBM, Shell), корпоративну соціальну відповідальність слід здійснювати з використанням комплексного підходу у відповідності з міжнародними стандартами із стійкого розвитку за трьома групами показників: економіка, екологічна політика та соціальна політика (принцип «трьох кошиків»). При цьому під економічним аспектом розвитку організацій передбачаються інвестиції та заходи, які сприяють поліпшенню споживчих якостей товару; витрати на збереження навколишнього середовища. Екологічна політика повинна бути спрямована на зниження негативного впливу виробництва на навколишнє середовище, та благодійні цілі екологічного характеру. Соціальна політика включає заходи щодо соціального розвитку власного персоналу, а також благодійні проекти. Слід констатувати, що основою для розробки стандартів в сфері корпоративної соціальної відповідальності стали вже існуючі стандарти із інших сфер (Міжнародні стандарти ISO 9000, ISO 14000, OHSAS 18000 та ін.)⁵ Сьогодні ці сфери представлені різними напрямками діяльності, такими як: управління якістю продукції (менеджмент якості), управління навколишнім середовищем (екологічний менеджмент), трудові відносини (менеджмент професійної безпеки і здоров'я), стійкого розвитку, управління інформаційною безпекою, енергоменеджмент та інші.

У сучасній практиці реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності застосовуються наступні стандарти та індекси:

- Керівництво зі звітності в області стійкого розвитку (Global Reporting Initiative Sustainability Reporting Guidelines – GRI);
- Кодекс ділової поведінки країн АТЕС;
- Стандарт AA 1000 для перевірки (верифікації) звітів в області стійкого розвитку;

⁵ Бурасса М. Вклад ISO в устойчивое развитие // Стандарты и качество. – 2009. – № 6. – С. 52-53.

- стандарт SA 8000-2001 «Social Accountability» – Соціальна відповідальність. Право на працю;
- міжнародний стандарт OHSAS 18000 – система стандартів професійної безпеки;
- міжнародний стандарт ISO 26000 – керівництво із соціальної відповідальності;
- міжнародні стандарти ISO серії 9000 – системи управління якістю;
- система збалансованих показників (Balanced Business Scorecard);
- індекс стійкості Доу-Джонса;
- Європейська модель досконалості Європейського фонду управління якістю;
- ініціатива з етичної торгівлі «Еко-лейбл» Європейського Союзу та ін.

Методологічною основою стандартів у цій сфері став підписаний у 1999 р. Глобальний договір ООН.⁶ Саме тоді з'явився термін «корпоративна соціальна відповідальність». Глобальний договір поєднує зусилля бізнесу, суспільства та ООН щодо реалізації десяти універсальних соціологічних та екологічних принципів. Українські компанії теж проявили активність до підписання цього договору. Понад сто компаній приєдналися до ініціативи. Але лише кожний третій керівник в Україні знає і використовує концепцію корпоративної соціальної відповідальності, а уніфікованих стандартів та правил для українського бізнесу ще не розроблено.¹

В Україні показники соціально відповідального бізнесу викладені у Меморандумі про соціальну відповідальність бізнесу.⁷ Запропоновані показники і критерії відповідають принципам Глобального договору ООН, відповідним документам Європейського Союзу, українському законодавству і розумінню соціальної відповідальності кращими підприємствами України.

⁶ Глобальний договір ООН (Global Compact, 2000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalcompact.org.ua>.

⁷ Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, затв. рішенням громадського об'єднання «Форум соціально відповідального бізнесу України» 16 грудня 2005 року

Актуальний сьогодні і популярний в Європі міжнародний стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність» (Social Accountability) був опублікований у 1997 році, переглянутий – у 2001 році.⁸ Він встановлює соціальну відповідальність та обов'язки організацій перед персоналом і суспільством, визначає умови впровадження умов наймання і здійснення трудової діяльності. Зараз понад 1,6 млн. робочих на 3 тис. підприємствах у 62 країнах працюють у відповідності до стандарту SA 8000. Основною його метою є забезпечення стійкого розвитку, етичного виробництва продукції по всьому ланцюгу виробництва та постачання. Стандарт SA 8000 визначає вимоги до соціального захисту, що дозволяє організаціям розробляти та впроваджувати політику соціального захисту, яку вона може контролювати, а також демонструвати її стейкхолдерам. Він встановлює вимоги до соціальної відповідальності організації за такими напрямками: дитяча і примусова праця; здоров'я і техніка безпеки; свобода професійних об'єднань і права ведення колективних переговорів; дискримінація та дисциплінарні стягнення; робочий час і оплата праці; діюча система менеджменту організації. Отже, стандарт SA 8000 є універсальним засобом для практичної реалізації моральних і етичних норм діяльності адміністрації підприємства, звільнення.

Серед представлених стандартів в сфері соціальної відповідальності найбільш розгорнутим та повним є міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Керівництво з соціальної відповідальності» («Guidance on social responsibility»), розроблений за ініціативою Міжнародної організації зі стандартизації [14].⁹ Цей стандарт був опублікований в 2010 р. після п'яти років переговорів між зацікавленими сторонами різних країн світу. Підставою розробки стандарту стало визначення важливої ролі соціальної відповідальності у забезпеченні сталого розвитку організацій на Всесвітньому Саміті з навколишнього середовища у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) та на Всесвітньому

⁸ Міжнародна організація зі стандартизації / Публікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso.org>.

⁹ Керівництво з соціальної відповідальності (Міжнародний стандарт ISO/FDIS 26000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ksovokcom/doc/iso_fds_26000_rus.pdf.

Саміті із проблем сталого розвитку у Південній Африці (2002 р.). Стандарт призначений для надання допомоги організаціям, які намагаються зробити свій внесок у стійкий розвиток, запропонувати їм не обмежуватися тільки дотриманням законодавства, а і проявляти інші ініціативи в області соціальної відповідальності, а також добровільно відмовитись від нецивілізованих способів ведення бізнесу, зокрема, забруднення навколишнього середовища. Отже, стандарт допоможе організаціям побудувати роботу соціально відповідальним чином, що активно вимагає суспільство.

Структура міжнародних стандартів ISO 26000:2010 є прозорою, логічною і оптимальною за побудовою. У змісті нормативного документа розкриваються всі основи соціальної відповідальності суб'єктів господарювання будь-якої сфери діяльності, починаючи від трактування понять, розкриття принципів концепції, ключових її тем та проблем і закінчуючи рекомендаціями щодо впровадження соціальної відповідальності та прикладами основних успішних практик.⁹

У міжнародному стандарті ISO 26000:2010 визначається сім принципів соціальної відповідальності:

1. Підзвітність: організація повинна бути відповідальною (підзвітною) за її вплив на суспільство і навколишнє середовище.
2. Прозорість: організації слід бути прозорою в її рішеннях і діяльності, які впливають на суспільство та навколишнє середовище.
3. Етична поведінка: організації необхідно постійно вести себе етично.
 - поведінка організації повинна ґрунтуватися на етичних нормах чесності, рівності і сумлінності.
 - ці етичні норми мають на увазі піклування про людей, навколишнє середовище, а також обов'язковість реагування на інтереси зацікавлених сторін.
4. Повага інтересів зацікавлених сторін: організації слід поважати, враховувати і реагувати на інтереси її зацікавлених сторін.
5. Дотримання закону: дотримання верховенства закону є обов'язковим.
6. Дотримання прав людини.

7. Дотримання міжнародних норм поведінки.

Принципи соціальної відповідальності, які наведені в стандарті відповідають принципам Глобальної ініціативи ООН.

Для ефективної реалізації своєї соціальної відповідальності організації повинні проаналізувати всі аспекти діяльності, виявити існуючі проблеми, встановити пріоритети розвитку. З цією метою стандартами ISO 26000 розглядаються ключові теми, проблеми і напрями соціальної відповідальності бізнесу, які класифікуються за сьома категоріями (розділ 6 стандарту). Організаціям рекомендується для визначення області соціальної відповідальності встановлювати власні пріоритети, використовуючи при цьому сім основних тем (рис. 1).

Рис. 1. Основні теми, які регламентуються стандартом ISO 26000:2010

Кожна із наведених тем містить спектр проблем, пов'язаних із соціальною відповідальністю. Визначення найбільш важливих і актуальних проблем кожна організація здійснює самостійно на основі аналізу і діалогу із зацікавленими сторонами. Ця особливість стандарту, його універсальність дозволяє достатньо повно врахувати специфіку будь-якої організації. Використання міжнародного стандарту ISO 26000 дозволяє кожній організації бути більш соціально відповідальною, брати до уваги інтереси як власних працівників, так і суспільства в цілому, відповідати чинному законодавству та поважати міжнародні норми поведінки.

Необхідно підкреслити, що в сфері соціальної відповідальності використовуються і широко поширені міжнародні стандарти в сфері управління якістю ISO серії 9000 та стандарти екологічного менеджменту ISO серії 14000.^{10,11} Питання екологічної відповідальності організацій знайшли своє відображення в міжнародних стандартах ISO серії 14000. Сьогодні дуже важливе значення має досягнення консенсусу між зацікавленими сторонами: бізнесом, владою, суспільством в сфері охорони навколишнього середовища.¹² На сьогодні популярність стандартів ISO серії 14000 не менша, ніж стандартів ISO серії 9000. Приріст сертифікатів систем екологічного менеджменту останнім часом складає майже 6 %, а в деяких регіонах (наприклад, Китай) – 20 %.⁸ Тільки ті підприємства, які на практиці досягли зменшення негативного екологічного впливу при одночасному зростанні виробництва, можна вважати соціально відповідальними. Запровадження стандартів ISO 14000 є однією з неодмінних умов доступу вітчизняних підприємств на світові ринки.

У наш час почала широко розповсюджуватися практика соціальної звітності бізнесу, так звана нефінансова звітність. Звіти щодо корпоративної

¹⁰ Система управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2008, IDT): ДСТУ ISO 9000:2009. – [Чинний від 2009-09-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 34 с. – (Національний стандарт України).

¹¹ Управління задля досягнення сталого успіху організації. Підхід на основі управління якістю (ISO 9004:2009, IDT): ДСТУ ISO 9004:2012 – [Чинний від 2013-05-01]. – К.: Мінекономрозвитку України, 2013. – 46 с. – (Національний стандарт України).

¹² Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: Монографія \ Під загальною редакцією М.П.Буковинської. – К.:ЦП «Компринт». – 2015. – с. 297

соціальної відповідальності і стійкому розвитку передбачають наявність показників з економічного, екологічного і соціального розвитку організацій. Така звітність повинна містити аналіз наслідків діяльності організації з урахуванням її внеску у економічне зростання, показники якості навколишнього природного середовища та підвищення соціального капіталу. Про розуміння важливості складання звітів свідчить той факт, що їх публікують 95 % західних компаній, але воно недостатньо поширено серед вітчизняних підприємств (не більше 10 %). Нефінансова звітність в області екології, корпоративного управління і в соціальній сфері стає невід'ємною складовою соціальної відповідальності підприємства.

Таким чином, застосування корпоративної соціальної відповідальності сприяє стійкому розвитку суспільства, країн, суб'єктів господарювання. За зростаючих масштабів споживання важливо знати ціну, яку платить людство, задовольняючи свої потреби. Інтеграція концепції корпоративної соціальної відповідальності в стратегію розвитку повинна стати характерною рисою сучасних компаній.